

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2012 | Vol. 4 | No. 1 | ISSN 1803-8220

NOVÝ, Michal; HAVLÍK, Vlastimil. (2012). Vládnutí v Chorvatsku: Tuđmanova smrt jako impuls pro koaliční spolupráci? *Acta Politologica* 4, 1, 71-97. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

Vládnutí v Chorvatsku: Tuđmanova smrt jako impuls pro koaliční spolupráci?¹

Michal Nový – Vlastimil Havlík²

Abstract:

This article provides an insight into specifics of governance in Croatia from 1990 up to this day. Due to Tuđman's era in the nineties, we can explore the differences between coalitions in the context of hybrid semipresidential regime and parliamentary democracy. Based on analysis of previous executive configurations, it tries to find the main patterns of party cooperation. In the light of Müller's and Strøm's extensive study, the article also deals with three dimensions which are instrumental to comparison of particular governments. It concerns the power of governments in legislative body, their durability and the mechanism of expiration.

Keywords: *coalition government, coalition theory, types of governments, Croatia, Franjo Tuđman.*

1. Úvod

Proces dezintegrace Jugoslávie ústí na počátku devadesátých let ve vyhlášení samostatnosti bývalých členských států jugoslávské federace s sebou přinesl dlouho trvající válečný konflikt [Nigel 2009, Schöpflin 1993]. Na straně Chorvatska se ústředním politickým reprezentantem odstředivých tendencí a vzniku nezávislého státu stalo Chorvatské demokratické společenství (HDZ) v čele s autoritativním lídrem Franjem Tuđmanem, prvním chorvatským prezidentem. Ten byl až do své smrti v roce 1999 jednou z hlavních postav určujících vývoj chorvatské politiky. Chorvatsko je poněkud zvláštním případem podoby a výsledků tranzice, kdy po devadesátá léta vykazovalo znaky hybridního režimu a k pozvolné demokratizaci dochází až s blížícím se přelomem tisíciletí [Zakošek 2008; srov. Cohen 1997; Markovich 1998].³ Zároveň jsme až v tomto momentu svědky první úplné vládní alternace, jsou přijaty změny ústavního pořádku vedoucí k omezení moci prezidenta (tedy fakticky k „parlamentarizaci“ režimu)⁴, dochází k rozvoji občanských a politických práv a rovněž ke

¹ Text byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu Katedry politologie FSS MU „Proměny politického a společenského pluralismu v moderní Evropě II“ (kódMUNI/A/800/2011).

² Kontakt: Michal Nový: 273880@mail.muni.cz, Vlastimil Havlík: havlik@fss.muni.cz. Michal Nový je doktorským studentem politologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Vlastimil Havlík působí jako odborný asistent na Katedře politologie téže fakulty.

³ Z dat renomované agentury Freedom House, která se zabývá hodnocením politických práv a občanských svobod na světě, vyplývá, že klíčový zlom nastal v roce 2000, kdy byl Chorvatsku přiznán status svobodné země [Freedom in the world 2012].

⁴ Vzorem pro chorvatskou ústavu z prosince 1990 původně měla být konstituce V. francouzské republiky. Chorvatský semiprezidencialismus ale vykazoval určitá specifika: Prezident měl právo jmenovat a odvolávat před-

zlepšení podmínek pro činnost médií a nevládních organizací [Irvine 2007].

Chorvatské vládnutí si zaslouží pozornost rovněž kvůli velmi dynamickému vývoji volebního systému, kdy volební zákonodárství reprezentuje zajímavý příklad volebního inženýrství [Šedo 2007: 58-61]. Proto bude přínosné sledovat genezi podoby chorvatských kabinetů i s ohledem na podobu volebního systému a jeho modifikace.

Naší ambicí je analyzovat dosavadní chorvatské vládní sestavy právě v kontextu podoby ústavně-politického a stranického systému Chorvatska⁵ (tedy vzhledem ke specifickému průběhu demokratizace, roli prezidenta Tuđmana, posunu režimu od semiprezidencialismu k parlamentarismu, proměně volebního systému a také dosti významná změně stranického systému po Tuđmanově smrti), a to pomocí vybraných přístupů teorie koalic. Hlavním posláním je přitom odpovědět na otázku, zda lze identifikovat převažující typ vlády, resp. převažující vzorec stranického složení vlád, a jestli se tento typ mění v souvislosti s politickým kontextem. Teoretické zázemí pro naši práci poskytnou zejména studie Stanislava Balíka [2006; 2008], který vytvořil komplexní typologii vládních koalic, a publikace Wolfganga Müllera a Kaare Strøma [2003], jež analyzovala podobu vládnutí ve vybraných západoevropských zemích a svou komplexností a strukturou se jeví jako vhodný inspirativní rámec pro analýzu vlád v Chorvatsku. Vedle samotné typologizace nás bude zajímat i další aspekty vlád – zejména jejich životnost a okolnosti zániku.

Zkoumání podoby vládních kabinetů nám umožní vytvořit pokud možno komplexní přehled vlád v Chorvatsku, byť je třeba tuto studii chápat spíše jako „pilotní“ uvedení do tématu, jemuž doposud nebyl doposud nejen v české prostředí věnován dostatek pozornosti. Jako výjimku lze uvést texty Jeana Blondela a Senady Šelo Šabićové [2001] a Mirjany Kasapovićové [2003], nicméně ty se zabývají podobou chorvatských vlád hlavně v prvním desetiletí po pádu komunistického režimu, respektive v období adaptace parlamentního režimu. Z česky psaných zdrojů lze zmínit především studie Víta Hlouška a Ladislava Cabada – těm je ovšem vlastní spíše zkoumání stranického systému nebo politického režimu, případně problematiky chorvatské tranzice. Problematika vládnutí je zmiňována jen okrajově [Hloušek 1999; Hloušek 2004a; Hloušek 2008; Cabada 2000; Cabada 2006a]. Vzhledem k tomu, že text můžeme považovat za případovou studii (*case study*), nemají autoři a ani nemohou mít ambici dosažené závěry generalizovat [např. Kořan 2008]. Přesto lze chápat zjištění plynoucí ze studie alespoň jako možnou inspiraci pro realizaci širěji pojaté komparativní analýzy.

2. Východiska teorie koalic

Výzkumníci, kteří se zabývají teorií koalic a obecně problematikou vytváření kabinetů, obvykle pracují s jednoduchou dichotomií *policy-* versus *office-seeking* [Müller, Strøm 2003: 7-8; Cabada 2006b: 10-11; Říchová 2000: 120-122]. Tyto dvě tradice studia koalic se liší ve svých východiscích i závěrech. Zatímco *office-seeking* přístup spadá do americké „racionalistické“ větve výzkumu vycházející z teorie *her*, *policy-seeking* přístup, jehož premisy byly

sedu vlády, místopředsedy kabinetu i ministry. Tito ústavní činitelé museli během 15 dnů po jmenování obstat před parlamentem (resp. dolní komorou). Prezident dále měl právo svolávat zasedání vlády, určoval program jejího jednání a zároveň kabinetu předsedal. Rozdělení moci se tak vyznačovalo deficitem kontrolních mechanismů mezi ústavními orgány [Zakošek, Maršić 2010].

⁵ Ihned na úvod je třeba zmínit, že politické strany chápeme *a priori* jako unitární aktéry a pokud není výslovně uvedeno jinak, nezabýváme se otázkou vnitrostranické frakcionalizaci či tzv. přeběhlictvím, byť se jedná v Chorvatsku o jevy relativně časté [obecně k tématu např. Druckman 1996].

přijaty zejména evropskými autory [např. Budge, Keman 1990], klade větší důraz na politickou kulturu, kontext a historickou perspektivu. Zaměřením na tvorbu politiky může druhý jmenovaný konceptu racionality odporovat (resp. představuje modifikovanou vizi racionality jednání), neboť ospravedlňuje neochotu některých stran podílet se na koaličním projektu a vytváření vlád odporujících tradiční americké perspektivě vycházející z teorie her [srov. Budge, Keman 1990; de Swaan 1973; Laver, Schofield 1998; Říchová 2000: 121].

Jak jsme naznačili v úvodu, konceptuální základnu našeho textu představuje jednak práce S. Balíka, a dále některé postupy autorské dvojice W. C. Müller a K. Strøm, přičemž v obou případech je zřejmé přihlášení se k evropské tradici výzkumu vládnutí. Na základě využití východisek těchto studií lze analýzu (koaličního) vládnutí rozdělit do několika dimenzí, které mohou posloužit jako vhodný rámec pro analýzu fungování kabinetů. Naše pozornost se tak bude soustředit především na:

1. institucionální nastavení, tj. podobu a proměnu fungování ústavně-politického systému (v případě Chorvatska rovněž se zaměřením na specifika období existence hybridního režimu);
2. stranické složení vládních sestav a jejich parlamentní sílu;
3. stabilitu vlád a
4. způsob jejich zániku.

Samotné koalice v této práci chápeme jako partnerství alespoň dvou hráčů (resp. politických stran), které získaly zastoupení v parlamentu, přičemž základním požadavkem vytvoření takového vztahu je snaha o zajištění požadované legislativní většiny pro prosazení návrhů připravovaných vládou. [srov. Říchová 2000: 119] V tomto ohledu je důležitá identifikace momentu vzniku vlády. Při existenci plurality více či méně odlišných přístupů se nám jeví jako nejvhodnější pojetí Müllera a Strøma [2003: 12; srov. Laver, Schofield 1998: 145], kteří uvádějí tři kritéria definující vznik kabinetu:

1. *Proměna ve stranickém složení vlády* – změna koaličních partnerů, resp. změna jednobarevné na koaliční vládu znamená zpravidla proměnu distribuce ministerských postů, a v takovém případě více či méně zásadní proměnu charakteru vlády. Zároveň je nutno podotknout, že za vládní strany považujeme pouze ty, jejichž představitelé zaujímají některý z ministerských postů. Vládními stranami tedy nejsou subjekty, které se zavázaly „pouze“ podporovat kabinet (byť by výměnou za to obsadily např. pozice náměstků na některých ministerstvech či jiné v politickém systému významné posty).⁶
2. *Změna na postu předsedy vlády* – ačkoli někteří autoři nepovažují samotnou změnu [srov. Budge, Keman 1990] na postu předsedy vlády za situace stejného stranického složení staré a nové vlády za dostatečně významný moment, domníváme se, že existují závažné argumenty proti takovému přístupu. V první řadě je časté ústavně silnější postavení předsedy vlády ve srovnání s pozicí ostatních ministrů (např. řízení činnosti vlády, nebo zprostředkování demisí ministrů hlavě státu), tedy změna na postu předsedy vlády může znamenat proměnu fungování kabinetu. Za druhé s demisí, odvoláním či úmrtím premiéra zpravidla bývá ústavně spojen zánik celé vlády následovaný novým kolem jednání o vytvoření nového kabinetu včetně možné redistribuce ministerských postů.
3. *Parlamentní volby* – ani v tomto případě neexistuje v rámci politologické obce jednoznačná shoda. Pochybnosti vyvstávají primárně ze zkušeností politických, resp. ústav-

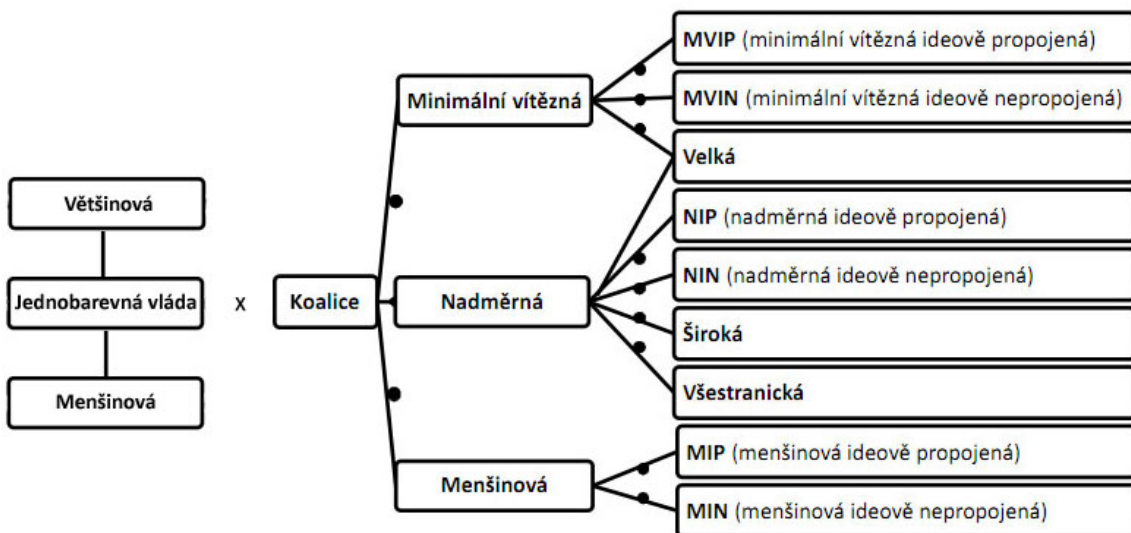
⁶ V chorvatském případě je přítom tato „tichá“ podpora vládě běžným rysem spolupráce.

ních systémů, ve kterých nemusí po volbách podávat vláda demisi a v případě volebního úspěchu politických stran tvořících vládu kabinet (ve stejném stranickém, případně i personálním složení) pokračuje ve funkci (např. Norsko [srov. Brunclík 2009]). Tento problém nicméně v Chorvatsku nenastává.

Pro detailnější pohled a provedení důkladnější komparace je nutné určit přesný moment vzniku, resp. zániku vlád. Počátek vlády tedy nevážeme např. na akt vyslovení důvěry. Takový přístup nám totiž umožňuje do analýzy případně zahrnout i kabinety, které se neúspěšně ucházely o důvěru parlamentu. V návaznosti na výše uvedené tři okamžiky zakládající vznik nové vlády definujeme též konec činnosti vlády, tj. její nahrazení vládou novou. Časový úsek vymezený vznikem a koncem činnosti vlády vymezuje její trvání. Uvedený údaj následně poslouží jakožto základní informace pro analýzu stability vládnutí. Mimo jiné bude zajímavé sledovat, zda existovaly rozdíly ve stabilitě vlád vzhledem k jejich stranickému složení či podobě ústavně-politického systému.

Z hlediska charakteristiky podoby vlád se jeví jako nejkompexnější typologie Stanislava Balíka [2008: 42-48], vycházející a doplňující tradiční přístupu ke koaličnímu vládnutí a kombinující jak podporu, kterou daná koalice disponuje v zastupitelském sboru, tak moment ideologické blízkosti ve spojení s podobou stranického systému. Jelikož se Balík koncentroval na problematiku *koaličního* vládnutí (navíc v prostředí české komunální politiky), typologie nezahrnuje jednobarevné většinové vlády, stejně jako kabinety a koalice menšinové.⁷ Ty nicméně lze k dané typologii přidat jako další kategorie a takto doplněný katalog vlád nám může posloužit jako základní nástroj charakteristiky vládnutí v Chorvatsku [viz obr. 1]. Dílčím cílem bude proto mimo jiné identifikovat případný převažující typ vlády/koalice a jeho výskyt dát do širšího kontextu vývoje politického režimu a stranického systému.

Obrázek č. 1: Typologie vlád

Zdroj: Autoři na základě [Balík 2008: 48], upraveno.

⁷ Jakkoli se jeví typ menšinové ideově nepropojené koalice jako snad nejméně racionální výstup koaličních jednání, bližší pohled na chorvatské koaliční sestavy ukazuje, že může mít i své praktické vyjádření.

3. Institucionální nastavení a proces vzniku vlád

Při snaze o identifikaci vlivu ústavně-politického systému Chorvatska na vládnutí je třeba mít na paměti podobu vztahů nejvyšších státních orgánů během dvou odlišných období. První z nich začíná psát svoji existenci bezprostředně po pádu komunistického režimu a přijetí nové ústavy v prosinci 1990. Ta vymezila dvoukomorový parlament složený z přímo volené Poslanecké sněmovny (*Zastupnički dom*) a Župní sněmovny (*Županijski dom*)⁸. Ústava považovala chorvatský bikameralismus za asymetrický ve prospěch Poslanecké sněmovny, což se projevovalo nejen v legislativním procesu (pouze suspenzivní veto Župní sněmovny), ale také ve vztahu k vládě, jež byla odpovědná výhradně dolní komoře. Fungování politického režimu do značné míry určoval prezident republiky, jímž byl prakticky po celé toto období Franjo Tuđman.⁹ [Hloušek 2004b: 141-144; srov. Hloušek, Kopeček 2003; Uzelak 1997; Zakošek 2000]

Chorvatsko devadesátých let bývá označováno za semiprezidentský režim. Prezidentova role v politice (a často i mimo politické dění) nicméně posouvala zemi z rodiny demokratických, či demokratizujících se zemí spíše k hybridním režimům [Zakošek, Maršić 2010; Hloušek, Kopeček 2003; Lalović 2000; Levitsky, Way 2010: 87-129]. Této skutečnosti musíme přikládat velký zřetel, neboť nástroje, které používáme při analýze vlád, jsou konstruovány pro demokratické prostředí. Při analýze Tuđmanovy pozice lze hovořit o faktické odpovědnosti vlády nejen dolní komoře parlamentu, ale rovněž prezidentovi, který disponoval zásadním vlivem na personální složení kabinetů. Jeho pozici navíc posilovala relativně nízká vládní stabilita a volební výsledky „jeho“ HDZ, na základě kterých měla strana zajištěna absolutní většinu v parlamentu.

Druhé období novodobé chorvatské státnosti přichází po Tuđmanově skonu a následných volbách v roce 2000. Současná ústava (v účinnost vstoupila v roce 2001), která posunula Chorvatsko směrem k parlamentarismu, rovněž počítá s přímo voleným prezidentem, jehož funkční období je pětileté. Druhou, a nyní již významnější složkou výkonné moci, je vláda. Kabinet se zodpovídá jednokomorovému parlamentu (Sabor), který se skládá z pohyblivého počtu 100-160 poslanců zvolených na čtyři roky. Ústavní reformy tak přinesly mimo rozsáhlé úpravy vymezení prezidentských pravomocí (prezident napříště nemohl například odvolat vládu) i zrušení druhé komory parlamentu [Hloušek 2008; Sedelius 2006; Sjøberg 2007].

Procedura vzniku vlády probíhá dle předem stanovených podmínek: Po volbách pověřuje prezident republiky designovaného premiéra sestavením vlády. Tato osoba má pak k dispozici třicet dnů na zformování kabinetu a požádání o důvěru parlamentu. Důvěra je udělena většinou *všech* poslanců. Nepodaří-li se kandidátovi získat ve stanovené lhůtě důvěru, může prezident pověřit sestavováním vlády jinou osobu. Pokud zkrachují jednání o vládě, může prezident jmenovat provizorní nestraničskou vládu a současně vypsát předčasné volby. Iniciovat hlasování o nedůvěře může pětina poslanců, přičemž k jejímu vyslovení je nutná opět většina všech poslanců [Ústava Republiky Chorvatsko: čl. 110 - 116]. Podoba kvóra pro vyslovení důvěry by měla omezovat šanci na vznik menšinových kabinetů a desig-

⁸ Župní sněmovna byla složena ze zástupců 20 žup, hlavního města Záhřebu a pěti poslanců jmenovaných prezidentem.

⁹ Chorvatský politolog Nenad Zakošek [2000] hovoří o Tuđmanově éře jako o období „demokratické fasády“ (*Fassadendemokratie*). Prezidentův vliv byl enormní a občas nepostrádal absurdní momenty. Tuđman, bývalý Titův generál, například osobně rozhodoval o podobě reformy chorvatské gramatiky či přejmenování záhřebského fotbalového klubu Dynamo. [Hloušek, Kopeček 2003; Hrabcová 2009: 21].

novaného předsedu vlády pobízet k tomu, aby se snažil (na rozdíl např. od České republiky) o explicitní souhlasné vyjádření parlamentní majority. Přesto se chorvatské vlády ve druhé fázi vývoje režimu často opíraly o nejasnou majoritu v legislativním tělese, přičemž tento stav determinovaly především mandáty etnických menšin a „jednomandátových“ stran.

Role vlády v rámci chorvatské exekutivy posílila na základě novelizace ústavy z roku 2000, do té doby byly kabinety silně závislé na politice prezidenta Tuđmana [Hloušek 2004a: 224]. Semiprezidentská povaha režimu se podepsala i na personální agendě vlády, neboť prezident rozhodoval o bytí a nebytí jejích členů, a to bez většího ohledu na názor parlamentu. Ostatně danou skutečnost podporuje tvrzení chorvatských badatelů Nenada Zakoška a Tomislava Maršiće [2010: 796], kteří uvádějí, že Tuđman byl hlavním důvodem pádu tří vlád v první polovině devadesátých let – Mesićovy, Manolićovy a Šarinićovy (podrobněji níže).

Tabulka č. 1: Modifikace volebního systému a počet rozdělovaných křesel

Rok voleb	Počet poslanců	Volební systém	Klauzule ^{*)}
1990	80 (356)**)	Dvoukolový většinový (majority-plurality)***)	-
1992	138	Smíšený (navrstvení)	3 %
1995	127		5 % (7 %, 11 %****)
2000	151	Listinný poměrný	5 % na úrovni obvodu
2003	152		
2007	153		
2011	151		

Zdroj: Autoři dle Státní volební komise a Šedo [2007: 51-52].

^{*)} U smíšeného systému představuje uzavírací klauzuli v poměrné složce. Poměrná složka v rámci smíšeného systému vždy představovala jeden celostátní volební obvod, nerozlišujeme tedy klauzuli na úrovni obvodu a celostátní klauzuli, neboť ty ve smíšeném systému protínaly.

^{**)} První číslo představuje počet zástupců přímo volené Sociálně-politické rady. V závorce je obsažen součet zástupců tří komor, kterými disponoval chorvatský parlament.

^{***)} K postupu do druhého kola se kvalifikovali kandidáti, kteří získali v kole prvním minimálně 7 % hlasů [Hloušek 2003: 86-88].

^{****)} Pro dvoučlenné koalice byla klauzule sedmiprocentní, pro tří- a vícečlenné koalice platila klauzule 11 %. [Hloušek 2000].

Dalším faktorem, který významně předurčoval mechaniku stranického systému, a tedy zprostředkovaně podobu vládnutí, je volební systém. Ten býval v Chorvatsku častým předmětem politických sporů. Pravomoc parlamentu měnit volební zákon bez nutnosti změny ústavy přinesla zemi během dvaceti let zkušenost s většinovým, smíšeným, ale také poměrným systémem. [viz Tabulka č. 1] Po zavedení poměrné formule s klauzulí pouze na úrovni volebního obvodu před volbami v roce 2000 nastává silný otřes stranicko-politické soustavy, neboť (post)tuđmanovská HDZ si nadobro přestává nárokovat tzv. většinové poslání. Výstupy poměrného zastoupení již neumožňují produkovat jednobarevnou většinovou vládu, a tudíž jsou aktéři ve stranickém systému „přinuceni“ ke kooperaci.

Zajímavým specifikem Chorvatska je též proměnlivý počet poslanců v zastupitelském sboru. Mimo předem dané zákonné úpravy počtu distribuovaných křesel situaci znepřehlednilo opatření v rámci poměrné formule. Bylo stanoveno, že počet mandátů rozdělovaných v samostatném volebním obvodu tvořeném chorvatskou diasporou se bude odvíjet až od její volební účasti [Bielasiak 2002; Šedo 2007: 50-51; Hloušek 2000]. Vzhledem k flexibilnímu počtu křesel v *Saboru* je tak velmi obtížné odhadnout, kolik mandátů bude třeba k vyslovení důvěry.

4. Systém politických stran

Ústředním stranickým aktérem chorvatské politiky se bezprostředně poté, co se mocenského monopolu zřekl Svaz komunistů Chorvatska (SKH), stalo *Chorvatské demokratické společenství* (HDZ). Vzniklo už v červnu 1989 a zpočátku se nepovažovalo za stranu, ale střechové hnutí, jež nabídlo občanům program kombinující populistické sliby ekonomických a sociálních reforem spojené s nacionalismem. Před volbami 1990 se HDZ prezentovalo jako demokratický střed chorvatského politického života, silně se vymezující proti velkosrbské ideji. [Hloušek, Kopeček 2003; Fischer 2006: 40-41] V době svého největšího rozkvětu v polovině devadesátých let disponovalo ve zhruba čtyř a půl milionovém Chorvatsku takřka čtyřstetisícovou (!) členskou základnou. [Hloušek 2002] Jednotícím prvkem HDZ byla především osoba charismatického Franja Tuđmana, jenž od června 1990 zastával post prezidenta Chorvatska a ve funkci hlavy státu byl potvrzen v přímých volbách v letech 1992 a 1997. Jeho smrtí HDZ ztratilo výsadní postavení v systému a po odchodu do opozice postupně revidovalo svůj ideologický arzenál. Kromě stylizace do pozice hlavního, avšak umírněného¹⁰ obránce národních zájmů začalo pracovat s konceptem sociálně-tržního hospodářství a usilovat o určitou formu integrace země do mezinárodních struktur. [Maršić 2007: 2] V roce 2009 se Chorvatsko pod vedením premiéra z HDZ stalo členem NATO. Koaliční vlády HDZ na začátku 21. století také podnikaly aktivní kroky směřující ke vstupu země do EU.

Dnes druhý hlavní pól stranického systému, *Sociálnědemokratická strana Chorvatska* (SDP), sice formálně vznikla až v roce 1990, ovšem z faktického hlediska spadá do kategorie subjektů s postkomunistickou identitou – její zrod přímo souvisel s transformací Svazu komunistů Chorvatska. Díky před- i povolební spolupráci známé jako „opoziční šestka“ (SDP, HSLs, HSS, HNS, LS, IDS)¹¹, která představovala jasný protipól dominující HDZ, získala v roce 2000 post premiéra, jímž se stal předseda strany Ivica Račan. Do té doby nebyla role SDP ve stranické soustavě zvláště významná. Vládní angažmá v letech 2000 – 2003 bylo charakteristické – v reakci na předchozí Tuđmanovu éru – významnými kroky komplexně reformujícími politický systém, které vedly k opuštění semiprezidencialismu. Současným cílem SDP je budování sociálního a demokratického státu, požaduje posílení role odborů, decentralizaci místní samosprávy či aktivní ochranu menšin. [Šedo 2010] Od roku 2007 stranu vede Zoran Milanović a po volbách 2011 strana pod jeho vedením převzala vládní odpovědnost.

Z dalších aktérů ve stranickém spektru hrála nezanedbatelnou roli *Chorvatská sociálně liberální strana* (HSLs), jež v polovině devadesátých let znamenala mimořádně důle-

¹⁰ Implicitní předpoklad, že HDZ bylo v koincidenci se smrtí Tuđmana v radikálnější formě nacionalismu nahrazeno jiným subjektem (např. HSP), by ovšem vyžadoval hlubší rozbor.

¹¹ Opoziční šestku tvořily dvě volební koalice: V první působila SDP s HSLs a dvěma regionálními subjekty (PGS, SBHS), ve druhé byly sdruženy HSS, IDS, HNS, LS plus několik marginálních stran.

žitého aktéra protituđmanovské opozice. Umisťuje se v levém středu spektra a vychází ze sociálně-liberální ideologie [Zakošek, Maršić 2010]. V důsledku vnitřních rozporů se ovšem několikrát rozštěpila. Nejprve z ní v roce 1998 odešla nespokojená část, která následně založila *Liberální stranu* (LS), aby o čtyři roky později, v dobách vládního angažmá, proběhl uvnitř strany další rozkol, jehož následkem byl vytvořen nový subjekt s názvem *Libra*, který se později včlenil do *Chorvatské národní strany* (HNS).¹²

Posledně jmenované uskupení, které se v poslední dekádě uchází o pozici třetího nejsilnějšího aktéra stranicko-politické soustavy, bylo založeno v roce 1990. Chorvatská národní strana se postupně stala přirozeným koaličním partnerem sociálních demokratů (2000-2003, od 2011), naopak v době vlád HDZ působila jako opoziční subjekt. V případě HNS se jedná o stranu široce rozkročenou ve středu pravolevého spektra, jež se podobně jako HSLs a její odštěpky profiluje jako liberálně orientovaný subjekt.

Součástí vládního bloku byla od přelomových voleb 2000 také *Chorvatská rolnická strana* (HSS). Pro rolníky je příznačný křesťansko-konzervativní apel v sociální oblasti, nicméně v náhledu na ekonomická témata se jedná spíše o subjekt centristický. HSS má reprezentovat zejména rurální populaci, čemuž ostatně odpovídá její zaměření. [Hloušek 2008] Dodejme, že pro HSS nebylo angažmá v Račanově vládě posledním. Po volbách na konci roku 2007 se strana stala koaličním partnerem HDZ v Sanaderově druhé vládě a v kabinetu setrvala i po jeho nahrazení Jadrankou Kosorovou. Po volbách 2011 je význam HSS minimální, v *Saboru* obsazuje jedno křeslo.

Poslední důležitou politickou stranou zařazenou do tzv. opoziční šestky byl *Istrijský demokratický sněm* (IDS). Ten představuje jeden z mnoha regionalistických subjektů v chorvatském stranickém systému. IDS vystupuje proti centralizaci moci státu a jeho ohnisko leží na Istrijském poloostrově. V rámci pravolevého kontinua jde o stranu levého středu. [Zakošek, Maršić 2010] Jak bylo naznačeno, na centrálně-periferním štěpení se IDS neprofiluje samostatně, regionalistické požadavky zastávají například též o něco méně důležité subjekty jako *Svaz Gorenska a Přímoří* (PGS) či *Slavonsko-baranjská chorvatská strana* (SBHS). Mechanika chorvatského stranického systému tím pádem věrohodně naplňuje rysy dvojího kontinua [k pojmu např. Strmiska 2005].

Od vzniku druhého kabinetu Iva Sanadera počátkem roku 2008 má ve vládě zastoupení také představitel srbské menšiny. Vezmeme-li v potaz události první poloviny devadesátých let a vyhnání části srbské populace ze země, vyvolává koaliční spojení nacionálně orientované HDZ se Srby samo o sobě úvahy o postupném snižování významu národnostní *cleavage* v politické soutěži. Srbové jsou v parlamentu, popř. vládě reprezentováni *Nezávislou demokratickou srbskou stranou* (SDSS). Úplným antipodem vůči ní je *Chorvatská strana práva* (HSP), která reprezentuje extrémní chorvatský nacionalismus a vystupuje razantně proti národnostnímu smíření.

Při snaze o komplexní pojmání politických stran v Chorvatsku musíme vzít v potaz devadesátá léta, kdy stranicko-politická soustava vykazovala nízkou míru kompetitivity. Po smrti Franja Tuđmana HDZ ztratilo své privilegované postavení a celý systém získal „demokratičtější tvář“. V období kolem roku 2000 si přisvojila úlohu ústředního vyzyvatele nacionalistů SDP a v této pozici setrvává do současnosti. Po demokratizaci se ideologická teplota stranické soustavy spíše snížila a došlo ke stabilizaci soutěže dvou hlavních pólů, které tvoří

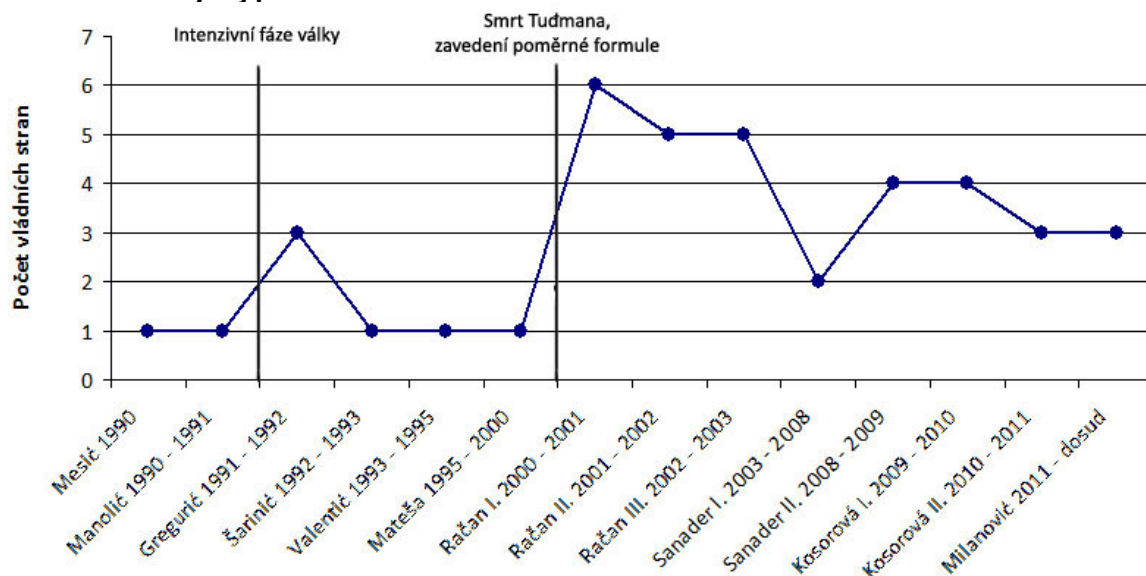
¹² Organizační nestabilita nakonec vedla k marginalizaci HSLs. Rozkol nad otázkou další spolupráce s vládou Jadranky Kosorové v roce 2010 zapříčinil odchod jejích poslanců ze strany, čímž ztratila parlamentní zastoupení. V následujících volbách 2011 HSLs nezískala žádný mandát.

zmíněné subjekty HDZ a SDP. [Maršić 2007: 2; obecně srov. Bielasiak 2002] Ostatním stranám sice kvůli nízkému počtu získaných mandátů náleží spíše periferní postavení, ovšem vzhledem k užívání poměrné formule při distribuci mandátů hrají nezanedbatelnou úlohu při formování vlád.

5. Vládnutí v Chorvatsku od roku 1990

Formát chorvatských vládních sestav se dle názoru autorů textu odvíjí zejména od dvou, resp. tří základních mezníků. Za stěžejní kritický zlom můžeme považovat úmrtí prezidenta Tuđmana koncem roku 1999 a ústavní změny z přelomu tisíciletí. Obrázek 2 ukazuje, že od voleb 2000, v nichž bylo poprvé použito proporční distribuce křesel, je patrná silná tendence k formování vlád obsahujících více než jednu politickou sílu. Komentář si ale jistě zaslouží též druhý předěl, který jsme umístili do roku 1991. V těchto momentech nabírá na intenzitě válečný konflikt, což vytvořilo majoritní HDZ pobídku k tomu, aby přibrala do kabinetu i dva hlavní opoziční proudy chorvatské politiky [srov. např. Fisher 2006; Zakošek 2000; 2008; Kim 2004].

Obrázek č. 2: Vývoj počtu vládních stran v Chorvatsku s ohledem na kritické události

Zdroj: Autoři.

Budeme-li postupovat dle výše uvedených kritérií definování vlády, dojdeme k závěru, že v Chorvatsku mezi lety 1990 až 2012 působilo čtrnáct vládních sestav. V případě každé z nich se budeme zabývat kontextem jejího vzniku, působení i zániku. Základní přehled o charakteristikách těchto kabinetů udává tabulka 2. Pozornost si zaslouží zejména permanentní vládní angažmá HDZ v letech 1990-2000, resp. od roku 2003 do 2011 a přeměna z role hnutí s většinovým posláním do slabší pozice dominující strany. Za druhou důležitou poznámku k uvedenému přehledu lze považovat, že charakteristickým rysem všech kabinetů po roce 2000 je koaliční spolupráce, přestože poslanci koalujících subjektů nemusejí nutně mít většinu v parlamentu (čistě formálně tak vznikají menšinové koaliční vlády).

Analýza kabinetů se nicméně v chorvatském případě může jevit jako velmi diskuta-

bilní, a to zejména s ohledem na specifika hybridního semiprezidencialismu v devadesátých letech. Předseda vlády byl v silně defenzivním postavení, nedisponoval prakticky žádnou kontrolou nad svým úřadem a jeho setrvání ve funkci záviselo na vůli prezidenta. Reálným hybatelem při rozhodování kabinetu byla totiž právě hlava státu. Lze tak oprávněně klást otázku, jestli má vůbec opodstatnění počítat změnu jména premiéra jako vznik nové vlády. Pokud bychom na ni odpověděli záporně a jednobarevné většinové kabinetu v jednotlivých volebních cyklech počítali jako jeden, mělo by to kruciální význam pro další části studie. Např. bychom došli k tvrzení, že vládní stabilita byla mnohem vyšší v období semiprezidencialismu. Na druhou stranu jakákoli hodnocení vlád a vládnutí v tomto období je třeba chápat v kontextu hybridní podoby chorvatského politického režimu 90. let.

Tabulka č. 2: Přehled vlád v Chorvatsku letech 1990-2011

Premiér	Trvání	Typ vlády
Stjepan Mesić	30.5.1990 – 24.8.1990	Jednobarevná většinová (HDZ)
Josip Manolić	24.8.1990 – 17.7.1991	Jednobarevná většinová (HDZ)
Franjo Gregurić	17.7.1991 – 12.8.1992	Všenárodní koalice (HDZ, SDP, KNS)
Hrvoje Šarinić	12.8.1992 – 3.4.1993	Jednobarevná většinová (HDZ)
Nikica Valentić	3.4.1993 – 7.11.1995	Jednobarevná většinová (HDZ)
Zlatko Mateša	7.11.1995 – 27.1.2000	Jednobarevná většinová (HDZ)
Ivica Račan I.	27.1.2000 – 21.6.2001	Nadměrná ideově propojená koalice (SDP, HSLs, HSS, HNS, LS, IDS)
Ivica Račan II.	21.6.2001 – 30.7.2002	Nadměrná ideově nepropojená koalice (SDP, HSLs, HSS, HNS, LS)
Ivica Račan III.	30.7.2002 – 23.12.2003	Menšinová ideově nepropojená koalice (SDP, HSS, Libra, HNS, LS)
Ivo Sanader I.	23.12.2003 – 12.1.2008	Menšinová ideově propojená koalice (HDZ, DC)
Ivo Sanader II.	12.1.2008 – 6.6.2009	Minimální vítězná ideově propojená koalice (HDZ, HSS, HSLs, SDSS)
Jadranka Kosorová I.	6.6.2009 – 10.7.2010	Minimální vítězná ideově propojená koalice (HDZ, HSS, HSLs, SDSS)
Jadranka Kosorová II.	10.7.2010 – 23.12.2011	Menšinová ideově propojená koalice (HDZ, HSS, SDSS)
Zoran Milanović	23.12.2011 (dosud)	Minimální vítězná ideově propojená koalice (SDP, HNS, IDS)

Zdroj: Autoři na základě Kasapović [2003], Zakošek a Maršić [2010] a Zárate's Political Collections [2012].

Během období před prvními volbami 1990 došlo k profilaci tří hlavních bloků reprezentujících odlišné zájmy chorvatské politiky. Zaprvé se jednalo o silně nacionalistickou skupinu v čele s Franjem Tuđmanem a jeho HDZ, druhou část spektra reprezentovala centristicky

orientovaná Koalice národního dorozumění (KNS) a nalevo od ní působili transformující se postkomunisté, kteří se prezentovali změnou názvu na Stranu demokratických přeměn (SKH-SDP). Etnické Srby reprezentovala radikální Srbská demokratická strana (SDS). První svobodné volby nakonec skončily jednoznačným triumfem HDZ, které získalo většinu 55 z 80 mandátů v tzv. Sociálně politické radě. [Rychlík, Perencević 2007: 362-364; viz Tabulka č. 3] Výhra Chorvatského demokratického společenství vedla k ustavení jednobarevné vlády pod vedením Stjepana Mesiće (HDZ), hlavní lídr Tuđman se stal prezidentem země. Mesićova vláda ovšem vydržela jen necelých devadesát dní, pak Tuđman jmenoval premiérem Josipa Manoliće (HDZ), jehož kabinet (mající z hlediska stranické konfigurace totožnou podobu jako předchozí) působil ve funkci až do vypuknutí válečného konfliktu v létě 1991.

Tabulka č. 3: Volby 1990

Politický subjekt	Podíl hlasů (%)	Mandátů
HDZ	41,9	55
SDP	35,0	20
KNS	15,3	3
SDS	1,6	1
Nezávislí	1,2	1
Celkem		80

Zdroj: Státní volební komise; Hloušek [1999: 126].

Razantní proměna vládní konfigurace nastala v červenci 1991, kdy se rozhořel konflikt mezi Chorvaty a Srby, jehož rozbuškou se stalo vyhlášení nezávislosti Chorvatska. V tu dobu vystřídal Manoliće na postu premiéra Franjo Gregurić (HDZ). Gregurićův kabinet „národní jednoty“ byl nově složen ze všech chorvatských politických subjektů, tzn. mimo HDZ zahrnoval také dva zbylé bloky – SDP a KNS. Z hlediska typologie vlád se lze v tomto případě přiklonit k typu všestranné koalice chorvatských stran. Mělo to za následek ještě větší důležitost postu prezidenta, který z ústavy působil jako vrchní velitel ozbrojených sil. Rozpoutání konfliktu také přineslo definitivní zastavení demokratizačních tendencí – mj. byla zavedena opatření omezující lidská práva [Cabada 2000: 169; srov. Irvine 2007; Markovich 1998].

V lednu 1992 bylo dosaženo epizodního příměří mezi chorvatskou a srbskou stranou, což později vedlo k částečnému mezinárodnímu uznání chorvatské nezávislosti. [Rychlík, Perencević 2007: 383] Začátkem srpna 1992 se pak konaly parlamentní volby, v nichž znovu dominovalo HDZ. Ziskem 85 ze 138 mandátů i tentokrát drželo jasnou většinu v legislativním tělese. Jeho hlavním soupeřem se stali liberálové (HSLŠ), kteří obsadili 14 mandátů. [viz Tabulka č. 4] Postkomunisté výrazně ztratili, naopak na důležitosti nabyla radikální HSP, jejímž cílem bylo „etnicky čisté“ Chorvatsko. [Hloušek 2003: 112] Téměř paralelně s obsazováním parlamentu byl prezidentem země v prvním kole přímé volby zvolen Franjo Tuđman, když dosáhl na více než 56 % hlasů voličů.

Tabulka č. 4: Volby 1992

Politický subjekt	Podíl hlasů v proporční části (%)	Mandátů
HDZ	43,2	85
HSLŠ	17,5	14
SDP	5,5	11
HSP	6,8	5
HNS	6,6	4
HSS	4,2	2
Regionalisté	3,2	6
Ostatní	13,0	11
Celkem		138

Zdroj: Státní volební komise; Hloušek [2003: 113].

HDZ se po úspěšných volbách rozhodlo pro vytvoření jednobarevné vlády, přičemž jejím předsedou se stal Hrvoje Šarinić. V dubnu 1993, v kontextu zapojení Chorvatska do války v Bosně a Hercegovině, ale i kvůli ekonomickým problémům státu, Tuđman premiéra Šariniće nahradil Nikicou Valentićem, ovšem stranické složení vlády zůstalo beze změn. [Zakošek, Maršić 2010] Jednobarevná vláda v čele s Valentićem vydržela ve funkci až do definitivního konce války v roce 1995, který Chorvaté interpretovali jako své vítězství v boji za nezávislost. [blíže Fisher 2006]

Tabulka č. 5: Volby 1995

Politický subjekt	Podíl hlasů v proporční části (%)	Mandátů
HDZ	45,2	75
Koalice Novi Sabor 95	18,3	Viz strany
- HSS	-	10
- HNS	-	2
- IDS	-	4
- HKDU	-	1
- SBHS	-	1
HSLŠ	11,6	12
SDP	8,9	10
HSP	5,0	4
HND	3,0	1
Ostatní	8,0	7
Celkem		127

Zdroj: Státní volební komise; Hloušek [2003: 114]

Pod vlivem událostí byly na konec října toho roku naplánovány předčasné volby, v nichž se doposud rozdrobená opozice pokusila integrovat do volební koalice Novi Sabor 95.¹³ Dva ústřední aktéři mimo vládu, HSLŠ a SDP, se však rozhodli vytvořit samostatné kandidátky.

¹³ Na této společné centristické kandidátce se objevili zástupci HSS, IDS, HNS, HKDU (tj. Chorvatská křesťansko-demokratická unie) a regionální SBHS [Hloušek 2003: 114].

Volby, které se nesly v režimu ještě silnějších manipulací než v případě roku 1992 [Týfa 2008], nakonec znovu ovládlo HDZ, které potřetí za sebou získalo nadpoloviční většinu mandátů [viz Tabulka č. 5], což umožnilo pokračování praxe jednobarevných vlád. Premiérem se stal Zlatko Mateša a jako první v novodobé historii nezávislého státu zůstal ve funkci celé volební období.

Od listopadu 1999 nebyl Franjo Tuđman vzhledem ke zdravotnímu stavu schopen vykonávat své funkce, což vedlo k dočasnému převodu pravomocí na předsedu parlamentu Vlatka Pavletiče. Před volbami do Saboru, jejichž termín byl Pavletičem stanoven na 3. ledna 2000, také došlo k rozepřím ohledně úpravy volebního systému. HDZ prosadila navzdory nesusouhlasu tzv. opoziční šestky systém proporčního zastoupení s 5% klauzulí na úrovni obvodu [Šedo 2007: 52]. I přes změnu volební formule znamenaly volby pro HDZ drtivou porážku a po takřka deseti letech od rozpadu Jugoslávie došlo k úplné vládní alternaci. Nový kabinet sestavoval předseda SDP Ivica Račan.

Tabulka č. 6: Volby 2000

Politický subjekt	Podíl hlasů (%)	Podíl mandátů
Kandidátka SDP – HSLS	47,0	Viz strany
- SDP	-	44
- HSLS	-	24
- PGS	-	2
- SBHS	-	1
HDZ	30,5	40
Kandidátka „opoziční čtverky“	15,9	Viz strany
- HSS	-	16
- IDS	-	4
- LS	-	2
- HNS	-	1
- ASH	-	1
Kandidátka HSP a HKDU	3,3	Viz strany
- HSP	-	5
- HDKU	-	1
Celkem		151

Zdroj: Státní volební komise; Zakošek [2000].

Račanova vláda, která byla v parlamentu podporována zástupci zvolenými za společnou kandidátku SDP-HSLS a kandidátku „opoziční čtverky“, se ve svých počátcích opírala o důvěru 95 z celkového počtu 151 poslanců. [viz Tabulka č. 6] Vzhledem k počtu mandátů jednotlivých stran šlo o nadměrnou koalici s jasným cílem vytlačit HDZ z výkonné moci. Lze soudit, že na kontinuu demokracie versus autoritarianismus, jež tvořilo bázi daných voleb, se jednalo o koalici ideově propojenou. Definitivní porážku HDZ dokresluje výsledek prezidentských voleb na přelomu ledna a února 2000, v nichž zvítězil kandidát HNS Stjepan Mesić¹⁴.

¹⁴ Stjepan Mesić, první předseda vlády v roce 1990, opustil HDZ již v roce 1994, kdy se podílel na vzniku

Již v červnu 2001 se kabinet Ivici Račana začal potýkat s problémem vlastního rozpadu, neboť z vlády vystoupilo IDS. Tato okolnost způsobila pouze částečnou obměnu složení vlády, neboť Račanův kabinet dál držel nadpoloviční většinu v parlamentu. Z hlediska definice nadměrné koalice ve smyslu, že v ní existuje alespoň jeden nadbytečný člen [dle Balík 2008], se nezměnil ani její typ. Možná je však vhodné uvažovat o modifikaci v rámci ideové propojenosti, neboť přijetím zásadních ústavních novelizací ustupuje konfliktní linie sporu o podobu režimu do pozadí, a to především na úkor socioekonomického štěpení [srov. Hloušek 2000]. Na vládě v tu chvíli spolupracovaly strany levostředové orientace spolu s HSS, jejíž identita byla křesťansko-konzervativní. Jestliže HDZ jakožto široké hnutí s poměrně nejasnou identitou umístíme do středu pravolevého spektra, můžeme se přiklonit k tvrzení, že Račanova druhá vláda už ideově propojená nebyla.

Tabulka č. 7: Volby 2003

Politický subjekt	Podíl hlasů (%)	Mandátů
HDZ	33,9	66
Kandidátka SDP – Libra – LS – IDS	22,6	Viz strany
- SDP	-	34
- IDS	-	4
- Libra	-	3
- LS	-	2
Kandidátka HNS – PGS - SBHS	8,2	Viz strany
- HNS	-	10
- PGS	-	1
- SBHS	-	0
Kandidátka HSP – ZDS	6,4	Viz strany
- HSP	-	8
- ZDS	-	0
Kandidátka HSLS-DC	4,1	Viz strany
- HSLS	-	2
- DC	-	1
HSS	7,2	9
HSU	4,0	3
HDSS	1,0	1
Menšiny	-	8
Celkem		152

Zdroj: Autoři dle Státní volební komise.

Mnohem větší starosti s udržení vlády měl sociálnědemokratický premiér Račan v červenci 2002, kdy se pro dobrovolný odchod rozhodla druhá největší strana v koalici, sociálně liberální HSLS. V důsledku stranické nejednoty HSLS však nakonec nedošlo ke komplexnímu rozpadu koalice, neboť Račanovu rekonstruovanou vládu podpořil odštěpek HSLS kolem dosavadního ministra obrany Joza Radoše nazvaný Libra. Touto obměnou dochází také k proměně typu vládní sestavy. Zbylé strany, které disponovaly ministerskými posty, totiž samy o

Chorvatských nezávislých demokratů (HND). Od roku 1997 byl členem HNS.

sobě neměly dostatek mandátů pro vyslovení důvěry kabinetu nadpoloviční většinou všech poslanců. Při klíčovém hlasování však byly podpořeny regionalisty (IDS, PGS, SBHS) [srov. Zakošek, Maršić 2010]. V daném případě se tak dá hovořit o menšinové vládě složené z pěti stran – SDP, HSS, HNS, LS a Libry. Výsledkem přetrvávající nekonzistence středolevé vlády nakonec bylo rozhodnutí *Saboru* z října 2003, který se necelého půl roku před vypršením funkčního období usnesl na vlastním rozpuštění. Prezident Mesić pár dní poté vypsál volby, které byly naplánovány na 23. listopadu 2003 [Rychlík, Perencević 2007: 401].

Největší počet křesel získalo ve volbách opoziční HDZ. Oproti jeho předchozím triumfům z devadesátých let ovšem již nedosáhlo na většinu v *Saboru*, a proto se při formování vlády muselo spolehnout na partnerství s jinými subjekty. [viz Tabulka č. 7] Vyjednávání o povolebním uspořádání směřovala ke koaliční vládě HDZ a DC, která se ovšem potýkala s podobným problémem, jako třetí vláda Ivici Račana – strany s ministerskými křesly neměly k dispozici nadpoloviční většinu všech mandátů v *Saboru*. K tomu Petričušić [2004] uvádí, že po volbách mimo to existovaly velké obavy, že se s vládou HDZ do politiky vrátí nacionalistické tendence. Vítěz voleb však naopak proklamoval snahu o národnostní usmíření.¹⁵ Vznik umírněné vlády byl preferován rovněž poslanci etnických menšin, což bylo ze strany HDZ opětováno nabídkou několika pozic ve státní správě. Krom zástupců HDZ, DC a národnostních menšin (zahrnující SDSS) nakonec menšinovou vládu podpořila HSLŠ a HSU. Ministerským předsedou se stal zástupce vítězné strany Ivo Sanader [Kim 2004: 4].

Tabulka č. 8: Volby 2007

Politický subjekt	Podíl hlasů (%)	Mandátů
HDZ	36,6	66
SDP	31,2	56
Zelenožlutá koalice (HSS – HSLŠ – PGS – ZDS)	6,5	Viz strany
- HSS	-	6
- HSLŠ	-	2
- PGS	-	0
- ZDS	-	0
HNS-LD	6,8	7
IDS	1,5	3
HDSSB	1,8	3
HSU	4,1	1
HSP	3,5	1
SDSS	-	3
SDAH	-	1
Další minority	-	4
Celkem		153

Zdroj: Autoři dle Státní volební komise.

¹⁵ Tyto obavy podporovaly perspektivy možné koalice HDZ s HSS a rovněž radikální HSP, která vzešla z voleb značně posílena (8 mandátů). Proti začleňování HSP do vlády se mj. ostře vymezovala Evropská unie. [Kim 2004: 4]

Po čtyřletém funkčním období Sanaderovy menšinové vlády¹⁶ se v listopadu 2007 konaly řádné volby. Z nich vyšla nejvíce posílena SDP, která získala k dobru 22 mandátů. [viz Tabulka č. 8] Ani to jí však nestačilo, aby porazila vládní HDZ, a dosavadní premiér Ivo Sanader tak znovu dostal příležitost sestavovat kabinet. Tentokrát vytvořil koaliční vládu společně s HSS a HSLs, které před volbami sestavily společnou kandidátku nazvanou Zelenožlutá koalice [Antić, Gruičić 2008]. Na postu místopředsedy vlády se objevil rovněž jeden zástupce srbské menšiny (Slobodan Uzelac), která rovněž přislíbila při hlasování o důvěře vlády designovanému premiéru Sanaderovi podporu.

Vládní sestavu HDZ, HSS, HSLs a SDSS lze označit jako minimální vítěznou koalici, neboť ve 153členném *Saboru* disponovala těsnou většinou 77 mandátů.¹⁷ Pokud by kterákoli ze stran koalici opustila, stala by se vláda menšinovou. Vezmeme-li v úvahu ideovou propojenost, je třeba říct, že se ve vládě sešly strany pravého středu (HSS, HDZ), spolu se stranou sociálně liberální (HSLs) a etnickou (SDSS). V případě HSLs byl patrný určitý posun k pravici, a to následkem zelenožluté koalice s HSS, chorvatští Srbové zase podporovali vládní tábor již v předchozí menšinové vládě Sanadera. I přes jisté pochybnosti (zejména nepřiliš jasně postavení Srbů na pravolevém kontinuu) se lze přiklonit spíše k ideové propojenosti dané koalice.

Začátkem července 2009 Ivo Sanader překvapivě ohlásil svou rezignaci na post ministerského předsedy a vzdal se i funkce lídra HDZ s tím, že odchází z politického života.¹⁸ Prezident Stjepan Mesić šest dní poté jmenoval na Sanaderův post dosavadní místopředsedkyni vlády za HDZ Jadranku Kosorovou. Samotná výměna premiéra ale neměla zásadní vliv na typ vládní konfigurace. Podstatná událost nastala až v létě 2010, kdy HSLs oznámila úmysl opustit koalici.¹⁹ Zbylé tři vládní strany tímto krokem ztratily nadpoloviční většinu mandátů v parlamentu. Ovšem jen čistě formálně, neboť poslanci HSLs opustili svou původní stranu a zůstali členy provládního tábora. HSLs tak odchodem z vlády pozbyla jakékoliv zastoupení v *Saboru*. Vláda Jadranky Kosorové tím pádem mohla dál fungovat, ačkoliv z hlediska v ní koncentrovaných stran se stala menšinovou.

Po rezignaci premiéra Sanadera v roce 2009 znovu začal sílit tlak na integraci politických sil proti HDZ. Podle názvu restaurace, v níž se dohodli zástupci čtyř stran (SDP, HNS, HSU a IDS) na společném postupu do parlamentních voleb, byl nakonec tento konglomerát vyzvatelem vlády pojmenován Koalice „Kukuriku“. Heterogenní proud složený ze sociálních demokratů, liberálů, zástupců důchodců a regionalistů získal ve volebním klání v prosinci 2011 celkem 80 mandátů, a mohl tak složit novou většinovou vládu. Kabinet opouštějící HDZ ztratila 19 poslaneckých křesel, volební debakl zaznamenal rovněž její někdejší partner HSS [viz Tabulka č. 9].

¹⁶ Literatura hovoří o Sanaderově vládě jako o velmi úspěšné. Její úspěchy jsou vztahovány zejména k ekonomické oblasti. Jak uvádí dvojice Antić, Gruičić [2008], během funkčního období klesla nezaměstnanost o více jak tři procenta, v roce 2007 se předpokládal ekonomický růst okolo 5 %.

¹⁷ Při vyslovení důvěry vládě v lednu 2008 ovšem „pro“ hlasovalo rovnou 82 poslanců. Sanader totiž získal hlasy všech zástupců etnických minorit a jednoho poslance HSU. [Antić, Gruičić 2008]

¹⁸ Později vyplynuly na povrch informace o jeho údajné korupci a Sanader utekl ze země těsně předtím, než ho parlament zbavil imunity. Později byl zadržen v Rakousku. HDZ ho vyloučilo ze svých řad.

¹⁹ Sociálně liberální HSLs, v devadesátých letech nejsilnější strana na opozici, se ocitla v útlumu a po volbách 2007 měla minimální zastoupení. Cílem HSLs byla snaha o nový začátek ve vytváření image strany. Více např. *Daily.Tportal.hr* [2010].

Tabulka č. 9: Volby 2011

Politický subjekt	Podíl hlasů (%)	Mandátů
Koalice Kukuriku (SDP, HNS, HSU, IDS)	40,7	Viz strany
- SDP	-	63
- HNS	-	12
- HSU	-	3
- IDS	-	2
HDZ	34,6	47
HL	5,2	6
HDSSB	2,9	6
NLIG	2,8	2
HSS	3,0	1
HSP-AS	2,8	1
Minority	-	8
Celkem		151

Zdroj: Autoři dle Státní volební komise.

Necelé tři týdny po volbách, 23. prosince 2011, obdržel kabinet předsedy SDP Zorana Milanoviće důvěru od 89 poslanců *Saboru*. 80 legislativců koalice Kukuriku doplnily hlasy etnických menšin. Ve vládě zasedli členové tří stran – SDP, HNS a IDS. Důchodcovský subjekt (HSU) zůstal bez ministerského postu. [Vláda Republiky Chorvatsko, 23.12.2011] Z hlediska typologizace koalice tak počítáme pouze mandáty uvedených tří subjektů s ministerským zastoupením, což vede ke zjištění, že Milanovićův kabinet má oporu v 77 ze 151 poslancích. Odchod kteréhokoli subjektu by vedl ke ztrátě nadpoloviční většiny křesel, a proto lze danou koalici považovat za minimální vítěznou. Z hlediska ideové propojenosti se přikláníme k možnosti propojené koalice, byť si jsme vědomi problémů spojených s takovým tvrzením – mezi vládními stranami například nejsou labouristé (HL), kteří by, schematicky vzato, měli být SDP bližším partnerem než liberálové. Za hlavní důvod k tvrzení o propojenosti koalice považujeme zformování předvolební koalice, která se ukázala jako relativně konzistentní a fungovala již delší dobu před volbami.

6. Mechanismus zániku

Jaké důvody vedou jednotlivé vlády k tomu, že podávají demisi? A podobají se tyto důvody v případě jednotlivých chorvatských vlád? Na tyto otázky by mělo odpovědět srovnání mechanismu zániku kabinetů. Předně se zdá jako vhodné uvést, že autorská dvojice Müller, Strøm [2003] rozlišuje *důvody* a *příčinné události* pádu vlád.

Kategorie *důvodů* je rozdělena na: (1) technické důvody, které zahrnují buď řádné volby, jiné ústavní důvody, nebo smrt premiéra, a (2) mimořádné důvody, přičemž do této kategorie mohou spadat předčasné volby, změna stranického složení vlády, porážka vlády opozicí v parlamentu nebo demise vlády. *Příčinná událost* se vyznačuje méně rigorózním pojetím a může obsahovat konflikt mezi vládními partnery, konflikt uvnitř

vládních stran, neparlamentní volby, pokles popularity, mezinárodní (bezpečnostní) situaci, ekonomickou situaci anebo personální otázky. Na chorvatský případ jsou tyto aspekty aplikovány v Tabulce č. 10.

V období nedemokratického režimu bylo častou příčinou, která vedla k termínaci vlády, personální rozhodnutí prezidenta. Poprvé se tak stalo krátce po ustavení prvního postkomunistického premiéra, Stjepana Mesiće, který se vzápětí stal posledním prezidentem Socialistické federativní republiky Jugoslávie (SFRJ) [Hrabcová 2009]. Jeho nástupce Josip Manolić sice vydržel ve funkci o něco déle, jenže pak byl jmenován do čela tzv. válečného kabinetu. Postupný rozchod Mesiće a Manoliće s prezidentem Tuđmanem ohledně řešení konfliktu vygradoval v jejich odchod z HDZ a založení strany Chorvatských nezávislých demokratů [Cohen 1997: 96-97]. Třetím premiérem, o jehož osudu nerozhodly volby či nedůvěra v parlamentu, nýbrž aktuální hodnocení prezidenta, byl podle Zakoška a Maršiće [2010: 796] Hrvoje Šarinić. Ten zastával funkci do dubna 1993, kdy ho pod tlakem okolností (zejména ekonomická krize zapříčiněná do značné míry válkou) prezident nahradil Nikicou Valentićem [New York Times, 30.3.1993].

Tabulka č. 10: Mechanismus zániku

Premiér	Důvod zániku	Příčinná událost
Stjepan Mesić	Jiné ústavní důvody	Personální záležitosti (rozhodnutí prezidenta, Mesić následně jmenován do čela
Josip Manolić	Jiné ústavní důvody	Předsednictva SFRJ) Personální důvody (rozhodnutí prezidenta, Manolić jmenován do čela válečného kabinetu)
Franjo Gregurić	Volby 1992	-
Hrvoje Šarinić	Demise vlády	Personální důvody (rozhodnutí prezidenta), ekonomická situace, mezinárodní (bezpečnostní) situace
Nikica Valentić	Předčasné volby	Rozhodnutí prezidenta vypsat předčasné volby povzbuzené výhrou ve válce
Zlatko Mateša	Řádné volby	-
Ivica Račan I.	Změna stranického složení vlády	Konflikt mezi vládními partnery (odchod IDS)
Ivica Račan II.	Změna stranického složení vlády	Konflikt mezi i uvnitř vládních stran (odchod HSLŠ a následné odštěpení Libry dál podporující vládu)
Ivica Račan III.	Předčasné volby	Konflikt mezi vládními partnery
Ivo Sanader I.	Řádné volby	-
Ivo Sanader II.	Jiné ústavní důvody	Personálie - odchod premiéra z politiky
Jadranka Kosorová I.	Změna stranického složení vlády	Konflikt mezi vládními stranami (HSLŠ odchází z vlády)
Jadranka Kosorová II.	Řádné volby	-

Zdroj: Autoři na základě Zakošek, Maršić [2010: 796] a Rychlík, Perencević [2007].

Po zredukování prezidentských pravomocí na úroveň odpovídající parlamentnímu režimu se již s tak konkrétní personální politikou hlavy státu vůči premiérovi nesetkáme. Ve světle

zavedení poměrného systému, ale i komplexního zvýšení kompetitivity stranického systému se v Chorvatsku začínají utvářet koaliční vlády. Základním znakem každé takové vlády je přitom nutnost kompromisu, jenže ten se často nerodí jednoduše, a tím vznikají stále větší trhliny ve vztazích koalujících subjektů. Výsledkem je konflikt mezi vládními partnery, anebo rozepře uvnitř jedné strany, která se pod tíhou sporů frakcionalizuje.

Nastíněné situace se staly osudné vládám sociálního demokrata Ivici Račana. Spolupráce tzv. opoziční šestky byla nejdříve zredukována odchodem IDS do pozice „konstruktivní opozice“ [Hloušek 2008], aby vzápětí došlo k zamítnutí koaličního projektu také ze strany HSLŠ. Právě na tématu podpory vlády se pak strana rozštěpila a nový subjekt Libra zůstal loajální vůči premiérovi. Konfliktní povaha vládnutí spojená s dezintegrací bloku opoziční šestky nakonec vedla až k předčasným volbám.

Po nich následoval návrat HDZ do kabinetu, přičemž nový premiér Sanader se rozhodl utvořit menšinovou koalici s DC. Ta dokázala jako druhá v postkomunistické historii Chorvatska přežít celé funkční období. Po volbách 2007 dostal Ivo Sanader druhou možnost sestavovat kabinet a tentokrát zvolil minimální vítěznou koalici HDZ, HSS, HSLŠ a SDSS. Její zánik je spjat s dobrovolným odchodem premiéra z politiky. Na místo Sanadera nastoupila Jadranka Kosorová, která byla nucena konfrontovat se s rozepřemi mezi vládními partnery vrcholícími odchodem HSLŠ z vlády. Z čistě formálního hlediska tím koalice ztratila většinu v parlamentu, ovšem fakticky pokračovala s podporou stejných poslanců jako dřív, neboť rozhodnutí ústředních orgánů HSLŠ její poslanci nepřijali a stali se nezařazenými členy parlamentu tendující k podpoře provládáního tábora. Terminace druhé vlády Kosorové je pak spjata s konáním řádných voleb, po nichž získala legislativní většinu středolevá koalice.

7. Počet mandátů v legislativním tělese

Další ukazatel využitý pro srovnávání, počet mandátů, představuje ve výzkumu koalic standardní nástroj. Ptáme se, zda-li došlo k formování minimální vítězné koalice²⁰, anebo se povolební spolupráce vytvářela na základě jiných pobídek aktérů. V případě Chorvatska lze problematicky nahlížet na období 1990-2000, kdy vyjma Gregurićovy vlády národní jednoty pravidelně docházelo ke vzniku jednobarevných vlád. Tyto vlády z povahy definice uvedené v teoretické části práce nelze považovat za koaliční (nepředstavují partnerství nejméně dvou politických stran), a tudíž je v přehledu, který nabízí tabulka 11, nemá smysl uvažovat.

Z podílů uvedených ve třetím sloupci tabulky 11 lze soudit, že Chorvatsko se z pohledu koaličních sestav osciluje mezi všemi základními třídami koalic. Ve třech případech se vyskytují nadměrné vlády, které jsou v tabulce označeny dle premiéra jako Gregurić, Račan I. a Račan II. V případě vlády Greguriće měla význam probíhající válka za nezávislost, jež dokázala zvýraznit národnostní štěpení před vším ostatním, následkem čehož se spojily všechny tehdejší parlamentní síly chorvatské příslušnosti před hrozícím nebezpečím (především ze strany Srbů). Motiv ohrožení nesporně rezonoval také v případě prvních dvou Račanových vlád, které se nesly ve znamení odporu proti autoritativnímu stylu vládnutí prezidenta Tuđmana a HDZ. V ostatních šesti vládách dochází ke dvěma situacím: (1) ke stavu, kdy mají vládní strany těsnou většinu (Sanader II., Kosorová I., Milanović), nebo (2) ke stavu, kdy vládní strany samy o sobě většinou nedisponují (Račan III., Sanader I., Kosorová II.), avšak opírají se o dojedna-

²⁰ Minimální vítězná koalice představuje takové vládní partnerství politických stran, v němž není žádný člen, jehož hlasy nejsou bezpodmínečně nutné pro získání většiny v legislativním orgánu – ztrátou jediného z partnerů ztrácí koalice většinu [Balík 2006: 54].

nou podporu v parlamentu. Zajímavá je především druhá jmenovaná situace, neboť rysem těchto vlád je na jedné straně minoritní postavení a na straně druhé koaliční spolupráce. Díky rozdrobenosti stranické soustavy těmto vládám obvykle k důvěře chybí jen několik málo mandátů, které si zajišťují pomocí ústupků regionalistům či jiným marginálním aktérům. V případě kabinetu Jadranky Kosorové dokonce dochází k bizarní situaci, kdy jedna ze stran, HSLS, v létě 2010 oznamuje konec v koalici, ovšem její dva poslanci (Ivan Čehok a Antun Korušec) vládu dál podporují jakožto nezařazení. Přestože tak vládu drží při životě stále stejní lidé, formálně vzniká nutnost odlišení dvou kabinetů Kosorové.

Tabulka č. 11: Počet mandátů v legislativním tělese pro koaliční vlády

Premiér	Stranické složení* (mandáty)	Parlamentní zastoupení vládních stran	Typologizace koalice
Franjo Gregurić	HDZ (55), SDP (20), KNS (3)	78/80	Nadměrná
Ivica Račan I.	SDP (44), HSLS (24), HSS (16), LS (2), HNS (1), IDS (4)	91/151	Nadměrná
Ivica Račan II.	SDP (44), HSLS (24), HSS (16), LS (2), HNS (1)	87/151	Nadměrná
Ivica Račan III.	SDP (44), HSS (16), Libra (12), LS (2) HNS (1)	75/151	Menšinová
Ivo Sanader I.	HDZ (66), DC (1)	67/152	Menšinová
Ivo Sanader II.	HDZ (66), HSS (6), HSLS (2), SDSS (3)	77/153	Minimální vítězná
Jadranka Kosorová I.	HDZ (66), HSS (6), HSLS (2), SDSS (3)	77/153	Minimální vítězná
Jadranka Kosorová II.	HDZ (66), HSS (6), SDSS (3)	75/153	Menšinová
Zoran Milanović	SDP (63), HNS (12), IDS-DDI (2)	77/151	Minimální vítězná

Zdroj: Autoři na základě Zakošek, Maršić [2010: 796], srov. Kasapović [2003].

**) Tento sloupec zahrnuje ve světle přístupu Müllera a Strøma [2003] pouze strany, jejichž člen je zároveň členem vlády. Je třeba přiznat, že tento formalizovaný pohled se může jevit jako silně statický a nezohledňující důležité vazby mezi stranami.*

8. Životnost vlád

Jestliže pomineme vládu Zorana Milanoviće, která v době psaní textu doposud zastávala výkonné funkce, činí průměrná životnost vlád v Chorvatsku cca 606 dní, což představuje zhruba 1,7 roku. (viz Tabulka č. 12) Když tento údaj porovnáme se stejnými ukazateli za západní Evropu ve druhé polovině dvacátého století (střední hodnota 1,8 roku [Müller, Strøm 2003; srov. Müller 2008: 206-207]), zjistíme, že se země zvláště nevyvíká kontinentálnímu standardu. V jednom volebním cyklu se vystřídal vždy maximálně tři ministerské sestavy.

Celé čtyřleté funkční období dokázaly přežít pouze dvě chorvatské vlády – jednobarevný kabinet Zlatka Mateši (1995-2000) a menšinová koalice Iva Sanadera (2003-2008). Naopak nejkratší život měl kabinet Stjepana Mesiće, který trval od května do srpna 1990.

Velmi důležité je porovnat, jak se liší životnost v období hybridního režimu (1990-2000) a „zpožděné“ demokratizace (2000-dosud). Rozdíl není příliš signifikantní, v Tuđmanově éře tvoří průměr 1,6 roku, zatímco po roce 2000 je průměr o něco vyšší – 1,7 roku. Při hledání důvodů tohoto rozdílu je znovu nutné zdůraznit, že v dobách hybridního režimu hrála velkou roli osobnost prezidenta, který rozhodoval o bytí a nebytí premiérů, kdežto v demokratickém parlamentním režimu je „zařízení“ demise vlády hlavou státu poněkud složitější. Další argument, proč je éře do roku 2000 vládní stabilita o něco nižší, lze samozřejmě odvozovat od válečného konfliktu, v němž každá dílčí vojenská prohra může působit velmi negativně na legitimitu výkonné moci.

Dvě nejdelší vlády, Matešovu (1995-2000) a první Sanaderovu (2003-2008), spojuje klíčové postavení HDZ v exekutivě. Je však třeba akcentovat, že Matešova vláda vykonávala mandát v atmosféře Tuđmanova prezidentství, kdežto Sanaderova ústavní pozice byla silnější následkem předchozího zavedení parlamentarismu. Jiná je též skladba obou vysoce stabilních vlád. V prvním případě vládne HDZ samo s pohodlnou většinou, v druhém přibírá do menšinové koalice marginální Demokratický střed.

Poslední uvedené konstatování nás zároveň navádí k možnosti srovnat délky vládnutí menšinových a většinových kabinetů. Podle Müllera [2008: 204-206] mají minoritní kabinetů obecně představovat spíše dočasné řešení mezi dvěma regulárními většinovými vládami. Chorvatsko však vyvrací platnost tohoto pravidla, neboť průměrná délka působení menšinových vlád je 2,3 roku, kdežto u majoritních vlád je střední hodnota výrazně nižší – 1,5 roku.

Tabulka č. 12: Trvání vlád

Premiér	Trvání ve dnech
Stjepan Mesić	86
Josip Manolić	327
Franjo Gregurić	392
Hrvoje Šarinić	234
Nikica Valentić	948
Zlatko Mateša	1542
Ivica Račan I.	511
Ivica Račan II.	404
Ivica Račan III.	511
Ivo Sanader I.	1481
Ivo Sanader II.	511
Jadranka Kosorová I.	399
Jadranka Kosorová II.	531
Průměr	606

Zdroj: Autoři dle vlastních výpočtů.

9. Závěr

Chorvatská politika představuje v perspektivě výzkumu vládnutí velmi specifický případ. V devadesátých letech měla soustava politických stran blízko k systému se stranou s většinovým posláním (s výhradou vědomí existence hybridního režimu), což se promítlo do logiky tvorby kabinetů. V dobách prezidenta Tuđmana se tak formovaly převážně jednobarevné kabinety HDZ opírající se o jasnou majoritu v parlamentu, kterou si strana vydobyla ve více či méně svobodných volbách. Jediným případem, kdy vznikl jiný typ vlády, byla situace na začátku války o nezávislost (1991). V tom okamžiku se vytvořila vláda národní jednoty v čele s Franjem Gregurićem. V této koaliční vládě se také naposledy dokázaly spojit síly politické pravice (HDZ), levice (SDP) i centristického bloku (KNS). Na podobu vládnutí v 90. letech měla velmi silný vliv postava F. Tuđmana, který velmi aktivně zasahoval do podoby vlád i vládní politiky.

Obrat v mechanismu skladby vládních kabinetů přišel s rokem 2000, kdy HDZ ztratilo jak převahu v parlamentu, tak doposud velmi významný prezidentský post. Systémové změny vedly k přiblížení se demokratickému parlamentnímu režimu. Všemu předcházela velmi důležitý akt v podobě přijetí poměrného volebního systému, který se společně s demokratizací podepsal na uvažování o „nových“ vzorcích vládnutí. Od dob prvního kabinetu sociálnědemokratického premiéra Ivici Račana se rozvinula praxe umírněných koaličních vlád, která platí v chorvatské politice do současnosti. Později tyto vlády zahrnovaly člena srbské menšiny, která byla v devadesátých letech brána jako jeden z úhlavních nepřátel vyhlášené nezávislosti státu.

Z komplexního nazírání na (koaliční) vládnutí v rámci evropské tradice výzkumu byly dále vybrány tři dimenze srovnávání – síla vlády v legislativním tělese, její životnost a mechanismus zániku.

V rámci první zmíněné roviny srovnání se ukázalo, že koaliční vlády v Chorvatsku se často v parlamentu opírají o aktéry, kteří nezískávají žádný ministerský post, což ztěžuje analýzu v tom smyslu, že je těžké najít hranice mezi většinovými a menšinovými kabinety. Z hlediska analytických typů můžeme najít rozličné sestavy, a to od zjevně minoritních vlád přes minimální vítězné koalice až po koalice nadměrné. Posoudíme-li dobu trvání kabinetů, zjišťujeme, že chorvatské vládní sestavy se v tomto ohledu příliš neliší od situace v západní Evropě, když dosahují v průměru životnosti asi 1,7 roku, bez ohledu na to, jestli vláda působila v prostředí hybridního režimu nebo demokracie. Při hledání převažující formy mechanismu zániku vlád se už však jeví jako smysluplné oddělit situaci do a od roku 2000: V devadesátých letech byl naprosto zásadním činitelem pro bytí a nebytí kabinetu prezident, kdežto po přiblížení se parlamentnímu režimu se důvody terminace začínají různit. Není překvapením, že často se jedná o ukončení vládního angažmá z důvodu voleb, ovšem výjimkou nejsou ani mimořádné situace jako rozkol mezi vládními stranami a uvnitř nich.

LITERATURA:

ANTIĆ, M.; GRUIČIĆ, M. D. (2008). The parliamentary election in Croatia, November 2007. *Electoral Studies*, Vol. XXVII, no. 4, s. 740-773. ISSN 0261-3794.

- BALÍK, S. (2006). Typologie exekutivních koalic v českém prostředí. In CABADA, L. (ed.) *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, s. 53-67. ISBN 80-738-0004-7.
- BALÍK, S. (2008). *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností. Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 387 s. ISBN 978-80-732-5144-4.
- BIELASIAK, J. (2002). The Institutionalization of Electoral and Party Systems in Postcommunist States. *Comparative Politics*. Vol 34, no. 2, s. 189-210. ISSN 0010-4159.
- BLONDEL, J.; SELO-SABIC, S. (2001). Croatia. In BLONDEL, J.; MÜLLER-ROMMEL, F. (eds.) *Cabinets in Eastern Europe*. Basingstoke: Pgrave, 162-172. ISBN 0-33-374879-4.
- BRUNCLÍK, M. (2009). Negativní parlamentarismus: cesta k efektivnímu fungování parlamentního režimu? *Acta Politologica*, roč. 1, č. 2, s. 118-141, ISSN 1803-8220.
- BUDGE, I.; KEMAN, H. (1990). *Parties and democracy: Coalition formation and government functioning in twenty states*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press. 243 s. ISBN 0-19-827752-0.
- CABADA, L. (2000). Chorvatský stát. In CABADA, L.; DVOŘÁKOVÁ, V. (eds.) *Komparace politických systémů III*. 1. vyd. Praha: Oeconomia, VŠE, s. 165-175. ISBN 80-245-0066-3.
- CABADA, L. (2006a). Decentralizace ve Slovinsku a Chorvatsku. In KOTÁBOVÁ, V.; ŘÍCHOVÁ, B.; PLECHANOVÁ, B. (eds.) *Institucionalizace a decentralizace v Evropské unii*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, s. 152-163. ISBN 80-239-6981-1.
- CABADA, L. (2006b). Koaliční vládnutí v České republice – teoretická východiska v porovnání s praktickým naplněním. In CABADA, L. *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 9-26. ISBN 80-738-0004-7.
- COHEN, L. J. (1997). Embattled democracy: postcommunist Croatia in transition. In DAWISHA, K.; PARROT, B. (eds.). *Politics, power and struggle for democracy in South – East Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 69-121. ISBN 978-05-215-9733-3.
- de SWAAN, A. (1973). *Coalition Theories and Cabinet Formations*. 1. vyd. Jossey-Bass. ISBN 978-0875892146.
- DRUCKMAN, J. (1996): Party Factionalism and Cabinet Durability. *Party Politics*. Vol. 2, no. 3, s. 397-407. ISSN 1354-0688.
- FISHER, S. (2006). *Political Change in Post-Communist Slovakia and Croatia: From Nationalist to Europeanist*. 1. vyd. Basingstoke: Palgrave. ISBN 978-1-4039-7286-6.
- Freedom in the world: Country ratings and status*. [online] 1973-2011. [cit. 2012-02-01] Dostupný z www < <http://freedomhouse.org/report-types/freedom-world>>.
- HLOUŠEK, V. (1999). Stranický systém Chorvatska: nedokončená transformace. In Strmiska, M. (ed.) *Postkomunistické stranické soustavy a politická pluralita*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 105-130. ISBN 80-210-2218-3.

- HLOUŠEK, V. (2000). Parlamentní volby v Chorvatsku 2000. *Středoevropské politické studie* roč. II, č. 1. [online] [cit. 2011-05-09] Dostupný z WWW <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=131>> ISSN 1212-7817.
- HLOUŠEK, V. (2002). Republika Chorvatsko. In FIALA, P. (ed.) *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 172-191.
- HLOUŠEK, V. (2003). *Budování stranických systémů: Stranické systémy a konfliktní linie ve Slovinsku, Chorvatsku, Estonsku, Litvě a Lotyšsku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 195 s. Vedoucí disertační práce: prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, Ph.D.
- HLOUŠEK, V. (2004a). Chorvatsko. In CABADA, L.; DVOŘÁKOVÁ, V. (eds.) *Komparace politických systémů III*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, s. 219-240. ISBN 80-245-0806-0.
- HLOUŠEK, V. (2004b). Chorvatsko. In KUBÁT, M. a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, s. 137-157. ISBN 80-864-3290-4.
- HLOUŠEK, V. (2008). Chorvatsko: mezi pokusem autoritarismu a evropskou integrací. In CABADA, L. a kol. *Komparace politických systémů: Nové demokracie střední a východní Evropy*. 2. vyd. Praha: Oeconomica, s. 262-281. ISBN 80-245-0806-0.
- HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. (2003). Konsolidace demokracie a hybridní režimy – slovenský a chorvatský případ. *Středoevropské politické studie*. roč. V, č. 4. [online] [cit. 2011-05-09] Dostupný z WWW <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=180>> ISSN 1212-7817.
- HRABCOVÁ, J. (2009). *Cesta Chorvatska do Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita. Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Vladimír Goněc, CSc.
- Interior Minister to join HDZ election lists. *Croatian Times*, 17.8.2011. [online] [cit. 2011-08-20] Dostupný z www <http://www.croatiantimes.at/news/General_News/2011-08-17/21228/Interior_Minister_to_join_HDZ_election_lists>.
- IRVINE, J. (2007). From Civil Society to Civil Servants: Women's Organizations and Critical Elections in Croatia. *Politics & Gender*. No. 3, 7–32. ISSN 1743-923X.
- KASAPOVIĆ, M. (2003). Coalition Governments in Croatia: First Experience 2000-2003. *Croatian Political Science Review (Politička Misao)*. Vol. XL, no. 5, s. 52-67. ISSN 0032-3241.
- KIM, J. (2004). *Croatia: 2003 Elections and New Government*. Congressional Research Service – The Library of Congress. [online] [cit. 2011-05-09] Dostupný z WWW <<http://www.cq.com/graphics/govdoc/2006/10/05/govdoc20061005-50924.pdf>>.
- KOŘAN, M. (2008). Jednopřípadová studie. In DRULÁK, P. a kol. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha: Portál, s. 29-61. ISBN 978-80-736-7385-7.
- LALOVIĆ, D. (2000): Crisis of the Croatian Second Republic (1990-1999): Transition to Totalitarianism or Democracy? *Croatian Political Science Review (Politička Misao)*. Vol. XXXVII, no. 5, s. 47-60. ISSN 0032-3241.
- LAVER, M.; SCHOFIELD, N. (1998). *Multiparty Government: the Politics of Coalition in Europe*. 1. vyd. Ann Arbor: University of Michigan Press. 308 s. ISBN 04-720-8562-0.

- LEVITSKY, S; WAY, L. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press. 536 s. ISBN: 978-0521709156.
- MARKOVICH, S.C. (1998). Democracy in Croatia. Views from the opposition. *East European Quarterly*. Vol XXXII, no 1, s. 83-93.
- MARŠIĆ, T. (2007). Croatia in the Run-up to the Elections. *SWP Comments*. No. 20, Nov. 2007, s. 1-4. ISSN 1861-1761.
- MÜLLER, W.C. (2008). Governments and bureaucracies. In CARAMANI, D. *Comparative Politics*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 189-216. ISBN 978-0-19-929841-9.
- MÜLLER, W.C. a STRØM, K. (2003). Coalition Governance in Western Europe: An Introduction. In MÜLLER, W.C.; STRØM, K. *Coalition Governments in Western Europe*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, kap. 1. ISBN 01-982-9761-0.
- Government in Croatia Resigns Over Economy. *New York Times*, 30.3.1993. [online] [cit. 2011-05-09] Dostupný z WWW <<http://www.nytimes.com/1993/03/30/world/government-in-croatia-resigns-over-economy.html>>.
- NIGEL, T. (2009). *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991-95*. 1. vyd. Praha: Grada. 64 s. ISBN 978-80-247-2876-6.
- PETRIČUŠIĆ, A. (2004). Wind of Change: The Croatian Government's Turn towards a Policy of Ethnic Reconciliation. *European Diversity and Autonomy Papers* 6/2004. [online] [cit. 2011-05-09] Dostupný z www <<http://aei.pitt.edu/6163/>>.
- RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M. (2007). *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny. 576 s. ISBN 978-80-710-6885-3.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2000). *Přehled moderních politologických teorií*. 1. vyd. Praha: Portál. 303 s. ISBN 80-717-8461-3.
- SCHÖPFLIN, G. (1993). The Rise and Fall of Yugoslavia. In MCGARRY, John; O'LEARY, Brendan (eds.). *The Politics of Ethnic Conflict Regulation*. 1. vyd. Oxon: Routledge, s. 172-203. ISBN 0-415-09931-5.
- SEDELIUS, T. (2006). The Tug-of-War Between Presidents and Prime Ministers. Semipresidentialism in Central and Eastern Europe. Dostupný z www <<http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:136841/FULLTEXT01>>.
- SØBERG, M. (2007). Croatia since 1989: The HDZ and the Politics of Transition. In RAMET, Sabrina; MATIĆ, Davorka (eds.). *Democratic Transition in Croatia: Value Transformation, Education and Media*. 1. vyd. Texas: A & M University Press, s. 31-62. ISBN 978-1585445875.
- Social Liberals leave Croatia's ruling coalition. *Daily.Tportal.hr*, 10.07.2010. [online] [cit. 2011-05-09]. Dostupný z WWW <<http://daily.tportal.hr/76838/Social-Liberals-leave-Croatia-s-ruling-coalition.html>>.
- Státní volební komise*. [online] [cit. 2011-05-09] Dostupný z WWW <<http://www.izbori.hr/>>.
- STRMISKA, M. (2005). *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus: Pojetí a typologie evropských regionálních stran a regionálních stranických soustav*. 1. vyd. Brno: Anton Pasienska. 143 s. ISBN 80-902-6525-1.

- ŠEDO, J. (2007). *Volební systémy postkomunistických zemí*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 417 s. ISBN 978-80-732-5137-6.
- ŠEDO, J. (2010): The party system of Croatia. In STOJAROVÁ, V., EMERSON, P. (eds). *Party Politics in the Western Balkans*. New York, Routledge, pp. 73-98.
- TÝFA, P. (2008). Politický režim Chorvatska za vlády prezidenta Franjo Tudjmana a koncepty nedemokratických režimů. *Středoevropské politické studie* roč. X, č. 4. ISSN 1212-7817 [cit. 2011-05-09] Dostupný z [www <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=350>](http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=350).
- Ústava Republiky Chorvatsko*. [online] [cit. 2011-05-09]. Dostupný z WWW <<http://www.sabor.hr/fgs.axd?id=17074>>.
- UZELAK, G. (1997). Franjo Tudjman`s Nationalist Ideology. *East European Quarterly*. Vol. 31, no. 4, s. 449-472. ISSN 0012-8449.
- Vláda republiky Chorvatsko, 23.12.2011. [online] *Parliament gives vote of confidence to new government*. [cit. 2012-02-01] Dostupný z WWW <http://www.vlada.hr/en/naslovnica/novosti_i_najave/2011/prosinac/sabor_iskazao_povjerenje_novoj_vladi>.
- ZAKOŠEK, N. (2000). *Kroatien - das Ende der Fassadendemokratie*. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung Library. 8 s. Dostupný z WWW: <<http://library.fes.de/fulltext/id/00718.htm>>.
- ZAKOŠEK, N. (2008). Democratization, State-building and War: The Cases of Serbia and Croatia. *Democratization* Vol. 15, no. 3, s. 588-610. ISSN 1351-0347.
- ZAKOŠEK, N.; MARŠIĆ, T. (2010). Das politische System Kroatiens. In ISMAYR, W. (ed.) *Die politischen Systeme Osteuropas*. 3. vyd. Wiesbaden: VS: Verlag für Sozialwissenschaften, s. 773-836. ISBN 978-3-531-16201-0.
- Zárate´s Political Collections. [online]. 1996- [cit. 2012-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.terra.es/personal2/monolith/home.htm>>.

SEZNAM ZKRATEK:

ASH	Akce sociálních demokratů Chorvatska
DC	Demokratický střed
HDSS	Chorvatská demokratická rolnická strana
HDSSB	Chorvatský demokratický svaz Slavonie a Baranje
HDZ	Chorvatské demokratické společenství
HKDU	Chorvatská křesťansko-demokratická unie
HL	Chorvatští labouristé
HND	Chorvatští nezávislí demokraté
HNS	Chorvatská národní strana
HSLs	Chorvatská sociálně liberální strana
HSP	Chorvatská strana práva
HSP-AS	Chorvatská strana práva Ante Starčević

HSS	Chorvatská rolnická strana
HSU	Chorvatská strana důchodců
IDS	Istrijský demokratický sněm
KNS	Koalice národního dorozumění
LS	Liberální strana
NLIG	Nezávislá kandidátka Ivana Grubišiče
PGS	Svaz Gorenska a Přímoří
SBHS	Slavonsko-baranjská chorvatská strana
SDP	Sociálnědemokratická strana Chorvatska
SDSS	Nezávislá demokratická srbská strana
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SKH	Svaz komunistů Chorvatska
ZDS	Zagorská demokratická strana